

Προστασία οικιακών πελάτων και μηχανισμός – ρήτρα αναπροσαρμογής

Π. Ι. Αργαλιάς*

I. Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας επιδιώχθηκε να προσδιορισθεί η θέση των πελατών ενέργειας εντός της αγοράς. Ειδικότερα, ως οικιακός πελάτης ορίστηκε το φυσικό πρόσωπο που χρησιμοποιεί την ενέργεια για προσωπικούς λόγους¹ και ως μη οικιακός πελάτης το πρόσωπο που χρησιμοποιεί την ενέργεια για δική του χρήση². Στην τελευταία αυτή κατηγορία εντάσσονται και οι επιχειρήσεις που δεν μεταπωλούν ενέργεια, αλλά τη χρησιμοποιούν για την παραγωγή προϊόντων που δεν σχετίζονται με την αγορά ενέργειας.

Η πολιτική προστασίας των καταναλωτών έχει προσδιορίσει τον καταναλωτή ως το φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι δεν εμπίπτουν στις επαγγελματικές του δραστηριότητες³. Έτσι, λοιπόν, ο καταναλωτής ενέργειας αντιστοιχεί στην έννοια του οικιακού πελάτη και συμπεριλαμβάνεται και στην κατηγορία του μικρού πελάτη⁴.

Από την ίδρυσή της, η Ενεργειακή Ένωση έθεσε στο επίκεντρο τους πολίτες της επιδιώκοντας να αποκτήσουν ισχύ με την παροχή σε αυτούς πληροφοριών και επιλογών^{5,6}. Οι ανωτέρω προκαταρκτικές επισημάνσεις είναι απαραίτητες προκειμένου να αντιληφθούμε την έννοια του καταναλωτή ενέργειας και τις δυνατότητες προστασίας του μεσούσης της ενεργειακής κρίσης.

Αποτελεί, πλέον, γεγονός ότι η παρούσα ενεργειακή κρίση έχει προκαλέσει αρρυθμίες στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας⁷ και στον οικονομικό προϋπολογισμό των τελικών πελάτων ενέργειας, οικιακών και μη οικιακών. Η αύξηση του χονδρεμπορικού κόστους λόγω της αύξησης των τιμών του φυσικού αερίου και σε μικρότερο βαθμό της αύξησης των τιμών των δικαιωμάτων εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου ωθεί τους

---

* Δ.Ν. Δικηγόρος, Διδάσκων στο ΠΜΣ Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο Ενέργειας

¹ Στο άρθρο 2 σημ. 4 της Οδηγίας 2019/944 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουνίου 2019, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την τροποποίηση της οδηγίας 2012/27/ΕΕ, ΕΕ L 158 της 14.6.2019, σ. 125 έως 199 ορίζεται ως «οικιακός πελάτης»: ο πελάτης που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια για δική του οικιακή κατανάλωση, αποκλεισμένων των εμπορικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων.

² Στο άρθρο 2 στοιχ. 5 της Οδηγίας 2019/944 ορίζεται ως μη οικιακός πελάτης: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που αγοράζει ηλεκτρική ενέργεια που δεν προορίζεται για τη δική του οικιακή χρήση, συμπεριλαμβανομένων των παραγωγών, των βιομηχανικών πελατών, των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και των πελατών χονδρικής.

³ Άρθρο 2(β) της Οδηγίας 93/13 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ΔΕΕ, απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2005, Υπόθεση C-464/01, Johann Gruber κατά Bay Wa AG, Συλλογή της Νομολογίας 2005 I-00439.

⁴ Στην κατηγορία των Μικρών Πελατών, εντάσσονται οι Οικιακοί ανεξαρτήτου παροχής και οι Μη Οικιακοί με ισχύ παροχής έως 25 kVA σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 του Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΚΠΗΕ) (ΦΕΚ Β 832/2013).

⁵ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, την Επιτροπή των Περιφερειών και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων «Στρατηγική πλαίσιο για μια ανθεκτική Ενεργειακή Ένωση με μακρόπνοη πολιτική για την κλιματική αλλαγή» COM/2015/080 τελικό.

⁶ Θ.Π. Φορτσάκης-Ν. Ε. Φαραντούρης, Δίκαιο της Ενέργειας, Νομική βιβλιοθήκη 2016, σελ. 302-306.

⁷ Ν. Πίτσος, Ζητήματα Ανταγωνισμού στις Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, σε Χονδρεμπορικές Αγορές Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ρυθμιστικό Πλαίσιο και Λειτουργία, Επιμ. Θ.Κ. Πανάγος, Εκδόσεις Σάκουλας, Αθήνα Θεσσαλονίκη 2021, σελ 207 επ..

προμηθευτές να χρησιμοποιούν πρακτικές βάσει των οποίων μετακυλίεται η συγκεκριμένη αύξηση στους λογαριασμούς των πελατών ενέργειας⁸.

Σύμφωνα με τα μέχρι στιγμής δεδομένα, στους λογαριασμούς κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας εμφανίζονται χρηματικά ποσά που αντιστοιχούν στη λεγόμενη ρήτρα αναπροσαρμογής (η οποία συναντάται και ως ρήτρα κόστους προμήθειας και ρήτρα οριακής τιμής συστήματος - ΟΤΣ⁹). Χαρακτηριστικό των ανωτέρω ποσών είναι ότι ξεπερνούν πολλές φορές το ποσό που αντιστοιχεί στην πραγματική κατανάλωση ενέργειας.

Στο πεδίο των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ίδια η Επιτροπή έχει αναγνωρίσει ότι οι τιμές δεν θα επανέλθουν στα επίπεδα πριν από την ενεργειακή κρίση¹⁰. Έτσι, λοιπόν, η οριοθέτηση των νομικών ενεργειών του οικιακού πελάτη αποτελεί επίκαιρο επιστημονικό έργο με ιδιαίτερη σημασία για το δικηγορικό λειτούργημα, που καλείται σε σύντομο χρονικό διάστημα να προτείνει λύσεις στους εντολείς, προκειμένου αυτοί να αντιτάξουν νομικό αντίλογο στους ισχυρισμούς των προμηθευτών με κατάλληλο και αποτελεσματικό τρόπο και στα κατάλληλα όργανα δικαστικής και εξωδικαστικής φύσης.

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στο ζήτημα της αύξησης της τιμής ηλεκτρικής ενέργειας μέσω του μηχανισμού αναπροσαρμογής, ενός μηχανισμού που συναντάται στα πρότυπα των συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, σε συνδυασμό με το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης των όρων της σύμβασης προμήθειας, που επιτρέπεται βάσει συγκεκριμένων προϋποθέσεων σύμφωνα με τον Κώδικα Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας (εφεξής ΚΠΗΕ).

Αρχικά, επιδιώκεται η ανάλυση του δικαιώματος μονομερούς τροποποίησης από την πλευρά του προμηθευτή βάσει του Δικαίου της ΕΕ και του εθνικού δικαίου. Εν συνεχεία, εξετάζεται ο μηχανισμός αναπροσαρμογής και τα χαρακτηριστικά του και τίθενται οι δυνατότητες προστασίας του οικιακού πελάτη συνεκτιμώντας την Οδηγία 93/13 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις μεταξύ εμπόρων και καταναλωτών και την Οδηγία 2005/29 σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές. Στο τελευταίο μέρος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της μελέτης κωδικοποιώντας τις δυνατότητες άμυνας του οικιακού πελάτη, λόγω της ασθενέστερης θέσης του, στη σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας.

II. Τροποποίηση όρων σύμβασης προμήθειας από την πλευρά του προμηθευτή ενέργειας

Η τροποποίηση των όρων της σύμβασης προμήθειας από την πλευρά του προμηθευτή αποτελεί δικαίωμα εκπορευόμενο από το Δίκαιο της ΕΕ. Έτσι, η Οδηγία 2009/72¹¹ όριζε στο Παράρτημα Α παρ. 1 στοιχ. β ότι οι πελάτες ειδοποιούνται σχετικά

---

⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «*Αντιμετώπιση της αύξησης των τιμών της ενέργειας: μια εργαλειοθήκη για δράση και στήριξη*», COM(2021) 660 τελικό σελ. 1.

⁹ ΡΑΕ, Έκθεση Πεπραγμένων 2020, σελ 22 για την εξέλιξη της Οριακής Τιμής Συστήματος το έτος 2020.

¹⁰ Ο.π. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «*Αντιμετώπιση της αύξησης των τιμών της ενέργειας: μια εργαλειοθήκη για δράση και στήριξη*» σελ. 7.

¹¹ Οδηγία 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Ιουλίου 2009, σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της οδηγίας 2003/54/ΕΚ, ΕΕ L 211 της 14.8.2009, σ. 55 έως 93.

με οποιαδήποτε πρόθεση τροποποίησης των συμβατικών όρων και του δικαιώματος λύσης της σύμβασης όταν τους απευθύνεται η σχετική ειδοποίηση. Όσον αφορά τη χρονική στιγμή που συντελείται η συγκεκριμένη ειδοποίηση, η ίδια Οδηγία όριζε ότι οι συνδρομητές ειδοποιούνται για οποιαδήποτε αύξηση τελών, την κατάλληλη χρονική στιγμή και το αργότερο μία κανονική χρονική περίοδο χρέωσης, μετά τη χρονική στιγμή, κατά την οποία η αύξηση τίθεται σε ισχύ με τρόπο διαφανή και κατανοητό.

Η ανωτέρω Οδηγία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4001/2011¹², ο οποίος στο άρθρο 51 προβλέπει ότι ο ΚΠΗΕ δύναται να ορίζει τη διαδικασία τροποποίησης των όρων της Σύμβασης Προμήθειας, συμπεριλαμβανομένων των τιμολογίων προμήθειας και των δικαιωμάτων του καταναλωτή σε περίπτωση μονομερούς τροποποίησης των όρων της σύμβασης από τον προμηθευτή.

Εν συνεχεία, θεσπίστηκε ο ΚΠΗΕ σύμφωνα με τον οποίο η μονομερής τροποποίηση από την πλευρά του προμηθευτή δύναται να πραγματοποιηθεί μόνο εφόσον η εν λόγω δυνατότητα προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία ή τη σύμβαση προμήθειας.

Εάν υπάρχει η δυνατότητα μονομερούς τροποποίησης, σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο προμηθευτής έχει υποχρεώσει να ενημερώσει τον «μικρό πελάτη»¹³ 60 ημέρες πριν την έναρξη ισχύος της τροποποίησης των όρων. Η συγκεκριμένη διαδικασία θα πρέπει να πραγματοποιηθεί με ατομική επιστολή, η οποία θα έχει ως ελάχιστο περιεχόμενο την (α) πλήρη και αναλυτική αναφορά των όρων της Σύμβασης Προμήθειας ή των Χρεώσεων Προμήθειας που τροποποιούνται και (β) υπόμνηση στον πελάτη του δικαιώματος καταγγελίας της Σύμβασης Προμήθειας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 21 του ΚΠΗΕ Προμήθειας και συνοπτική αναφορά των σχετικών διαδικασιών¹⁴.

Η ενημέρωση του πελάτη πραγματοποιείται κατά κανόνα με επιστολή, η οποία αποστέλλεται 60 ημέρες πριν την ισχύ της προτεινόμενης τροποποίησης. Ωστόσο, ο προμηθευτής μπορεί να επιλέγει διαφορετικό τρόπο ενημέρωσης σε δύο περιπτώσεις:

Πρώτον, εάν συναινέσει ο πελάτης ότι η ανωτέρω ενημέρωση μπορεί να πραγματοποιηθεί με εναλλακτικούς τρόπους π.χ. τηλεφωνικά, με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, μέσω σύντομης ειδοποίησης, η οποία περιλαμβάνεται στο λογαριασμό κατανάλωσης ή αποστέλλεται ηλεκτρονικά, παραπέμποντας στην ιστοσελίδα του Προμηθευτή για πλήρη ενημέρωση επί του περιεχομένου της τροποποίησης και

Δεύτερον, κατ' εξαίρεση, η ενημέρωση σχετικά με τροποποίηση των Χρεώσεων Προμήθειας δύναται να λαμβάνει χώρα με τον πρώτο λογαριασμό κατανάλωσης, που ακολουθεί την τροποποίηση.

¹² Ν. 4001/2011 (ΦΕΚ 179/Α/22-8-2011), Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου.

¹³ Οι κατηγορίες των πελάτων με βάση των ΚΠΗΕ είναι οι ακόλουθες σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 2 «Με κριτήριο το σκοπό τελικής χρήσης της ηλεκτρικής ενέργειας που προμηθεύονται, οι Πελάτες κατατάσσονται σε Οικιακούς και Μη Οικιακούς. Ανάλογα με την ισχύ παροχής σε kVA και το μέγεθος τους, οι Πελάτες διακρίνονται περαιτέρω σε Μικρούς και Μεγάλους. Στην κατηγορία των Μικρών Πελατών, εντάσσονται οι Οικιακοί ανεξαρτήτου παροχής και οι Μη Οικιακοί με ισχύ παροχής έως 25 kVA, για μεμονωμένες εγκαταστάσεις. Με κριτήριο το επίπεδο της τάσης σύνδεσης στο Σύστημα ή το Δίκτυο, κατατάσσονται σε Πελάτες (α) Υψηλής Τάσης (ΥΤ), (β) Μέσης Τάσης (ΜΤ), (γ) Χαμηλής Τάσης (ΧΤ).».

¹⁴ Άρθρο 30 παρ. 4 ΚΠΗΕ.

Η τέταρτη ενεργειακή δέσμη εισήγαγε στην ενωσιακή έννομη τάξη την Οδηγία 2019/944, που αντικατέστησε την Οδηγία 2009/72, από την 01.01.2021¹⁵. Η εν λόγω Οδηγία διαφοροποίησε τον τρόπο ειδοποίησης των συμβατικών όρων από την πλευρά του προμηθευτή ορίζοντας στο άρθρο 10 παρ. 4 ότι οι προμηθευτές ειδοποιούν τους τελικούς πελάτες τους με διαφανή και κατανοητό τρόπο, απευθείας, για οποιαδήποτε προσαρμογή της τιμής προμήθειας και για τους λόγους και τις προϋποθέσεις της προσαρμογής, καθώς και το πεδίο εφαρμογής της προσαρμογής, την κατάλληλη χρονική στιγμή και το αργότερο δύο εβδομάδες, και όταν πρόκειται για οικιακούς καταναλωτές, **έναν μήνα, πριν τη χρονική στιγμή κατά την οποία η προσαρμογή τίθεται σε ισχύ.**

Από τη συνεκτίμηση των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι η Οδηγία 2019/944 δεν αναφέρεται μόνο στην αύξηση των τελών αλλά γενικότερα στην οποιαδήποτε προσαρμογή της τιμής προμήθειας, τους λόγους και τις προϋποθέσεις προσαρμογής. Πέραν αυτού, η ανωτέρω Οδηγία υποχρεώνει τον προμηθευτή ενέργειας να ενημερώσει τον οικιακό πελάτη ένα μήνα πριν από την συντέλεση και ισχύ της προτεινόμενης τροποποίησης. Η ανωτέρω διαφοροποίηση αυξάνει την ευθύνη των προμηθευτών ενέργειας, διότι η Οδηγία 2019/944 αποτελεί νομοθετική πράξη που έχει τεθεί σε ισχύ από την 01.01.2021.

Η συγκεκριμένη ρύθμιση πληροί τα χαρακτηριστικά της αμέσου ισχύος και δύναται να θεωρηθεί σαφής, ρητή και ανεπιφύλακτη χωρίς την ανάγκη έκδοσης εθνικών μέτρων εφαρμογής.¹⁶ Με αλλά λόγια, ο οικιακός πελάτης δύναται να επικαλεστεί τη συγκεκριμένη διάταξη ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Ωστόσο, το πρόβλημα που τίθεται είναι ότι ιδιώτης δεν μπορεί να επικαλεστεί διάταξη Οδηγίας, που πληροί τις προϋποθέσεις της αμέσου ισχύος, σε διαφορά με αντίδικο έναν άλλο ιδιώτη ενώπιον εθνικών δικαστηρίων. Αυτό συμβαίνει διότι στην περίπτωση των Οδηγιών ισχύει μόνο το κάθετο αποτέλεσμα και όχι το οριζόντιο αποτέλεσμα. Ο αποκλεισμός της οριζοντίου αμέσου ισχύος στην περίπτωση των Οδηγιών δικαιολογείται από το γεγονός ότι με την συγκεκριμένη νομοθετική πράξη επιβάλλονται υποχρεώσεις στο κράτος και όχι στους ιδιώτες¹⁷.

Έτσι, λοιπόν, ο πελάτης δεν δύναται να επικαλεστεί την ανωτέρω ευνοϊκή ρύθμιση για να αντικρούσει τους ισχυρισμούς του προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας σχετικά με τη νομιμότητα της κατ' εξαίρεση ενημέρωσης για την τροποποίηση των

---

¹⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 71 της Οδηγίας 2019/944 «Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν προς τα άρθρα 2 έως 5, το άρθρο 6 παράγραφοι 2 και 3, το άρθρο 7 παράγραφος 1, το άρθρο 8 παράγραφος 2 στοιχεία ι) και ιβ), το άρθρο 9 παράγραφος 2, **το άρθρο 10 παράγραφοι 2 έως 12**, τα άρθρα 11 έως 24, τα άρθρα 26, 28 και 29, τα άρθρα 31 έως 34 και το άρθρο 36, το άρθρο 38 παράγραφος 2, τα άρθρα 40 και 42, το άρθρο 46 παράγραφος 2 στοιχείο δ), τα άρθρα 51 και 54, τα άρθρα 57 έως 59, τα άρθρα 61 έως 63, το άρθρο 70 σημεία 1 έως 3, 5 στοιχείο β) και 6 και τα παραρτήματα I και II το αργότερο **έως τις 31 Δεκεμβρίου 2020**. Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

¹⁶ D. Chalmers – G. Davies – G. Monti, *European Union Law*, Third Edition, Cambridge University Press 2014, σελ. 291-316, Μ.Δ. Χρυσομάλλης, *Θεμελιώδεις αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*, Τομ α: Κοινοτική Έννομη Τάξη και Σύστημα Έννομης Προστασίας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλας, Αθήνα Κομοτηνή 1990, σελ. 69-85, J-L Quermonne, *Το πολιτικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, Πέμπτη Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2005, σελ.95-100, ΔΕΕ, απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, Υπόθεση C-41/74, Yvonne van Duyn κατά Home Office, Συλλογή της Νομολογίας ελληνική 1974/00537, ΔΕΕ, απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 1982, Υπόθεση C-8/81, Ursula Becker κατά Finanzamt Münster-Innenstadt, Συλλογή της Νομολογίας 1982 00053.

¹⁷ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Carl Otto Lenz της 9ης Φεβρουαρίου 1994, Υπόθεση C-91/92, Paola Faccini Dorì κατά Recreb Srl, ECLI:EU:C:1994:45, σκ. 30-38.

χρεώσεων προμήθειας με τον πρώτο λογαριασμό κατανάλωσης που ακολουθεί την τροποποίηση.

Από τα ανωτέρω προκύπτουν οι εξής δυνατότητες για τον οικιακό πελάτη προκειμένου να αντιμετωπίσει την έλλειψη οριζόντιου αποτελέσματος των Οδηγιών (και μέχρι την ενσωμάτωση της Οδηγίας στην εθνική έννομη τάξη).

Πρώτον, ο οικιακός πελάτης θα πρέπει ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου να ισχυριστεί ότι αν και δεν μπορεί να επικαλεστεί το άρθρο 10 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944 εναντίον του προμηθευτή, ο Έλληνας δικαστής θα πρέπει να ερμηνεύσει την εθνική ρύθμιση του ΚΠΗΕ, σχετικά με την κατ' εξαίρεση ενημέρωση του πελάτη για την αλλαγή των χρεώσεων προμήθειας με τον πρώτο λογαριασμό μετά την τροποποίηση, με τρόπο συμβατό με το επίμαχο Δίκαιο της ΕΕ.

Εντούτοις, η αρχή της σύμφωνης με το δίκαιο της Ένωσης ερμηνείας του εθνικού δικαίου υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς και ειδικότερα οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου και δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για να θεμελιώσει *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου¹⁸. Στην περίπτωση μας δεν προκύπτει εφαρμογή των ανωτέρω εξαιρέσεων διότι ο ΚΠΗΕ προκρίνει ως τρόπο ενημέρωσης την ατομική επιστολή και συνεπώς η ενημέρωση με τον πρώτο λογαριασμό μετά την τροποποίηση αποτελεί την εξαίρεση και όχι τον κανόνα.

Δεύτερον, ο πελάτης δύναται να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης ενώπιον του αρμοδίου εθνικού δικαστηρίου, διότι η ελληνική πολιτεία δεν έχει ενσωματώσει την Οδηγία 2019/944 και ειδικότερα την επίμαχη διάταξη (άρθρο 10 παρ. 4) στην εθνική έννομη τάξη.

Με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισαβόνας, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ απέκτησε νομικό κύρος, ισότιμο με τις Συνθήκες¹⁹. Στο άρθρο 38 ορίζεται ότι οι πολιτικές της Ένωσης διασφαλίζουν το υψηλό επίπεδο προστασίας του καταναλωτή. Η ανωτέρω ρύθμιση δεν εισάγει αγωγίμο ατομικό δικαίωμα, αλλά μια αρχή που διέπει τη δράση των οργάνων που εφαρμόζουν το Δίκαιο της ΕΕ²⁰.

Η επίκληση της Οδηγίας 2019/944 ενεργοποιεί την εφαρμογή του Χάρτη και άρα και του ανωτέρω άρθρου 38 του Χάρτη²¹. Έτσι, το ανωτέρω άρθρο δύναται να λειτουργήσει μόνο ερμηνευτικά με τρόπο που βελτιώνει την προστασία του καταναλωτή ή του οικιακού πελάτη στον τομέα της ενέργειας. Ο λόγος είναι ότι το εν λόγω άρθρο αναφέρεται σε μία αρχή και όχι σε μία διάταξη που δύναται να χαρακτηριστεί ρητή, σαφής και ανεπιφύλακτη σύμφωνα με τα ανωτέρω.

III. Μηχανισμός Αναπροσαρμογής

Η προστασία του οικιακού πελάτη στην ενεργειακή κρίση συνδέεται αναπόφευκτα με τη νομιμότητα του μηχανισμού-ρήτρας αναπροσαρμογής. Επισημαίνεται ότι η εν λόγω ρήτρα δεν εμφανίστηκε για πρώτη φορά το β εξάμηνο του 2021, αλλά η συμπερίληψη της στους ΓΟΣ επιτρεπόταν και επιτρέπεται βάσει του ΚΠΗΕ. Έτσι, τα τιμολόγια προμήθειας πρέπει να διαμορφώνονται και παρουσιάζονται κατά τρόπο πλήρη, αναλυτικό, σαφή και εύκολα κατανοητό. Ειδικότερα, κάθε τιμολόγιο προμήθειας πρέπει να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη μέθοδο και τα

¹⁸ ΔΕΕ, απόφαση της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκ. 25.

¹⁹ Π. Κ. Ιωακειμίδης, Η Συνθήκη της Λισσαβόνας, Παρουσίαση, Ανάλυση, Αξιολόγηση, Εκδόσεις Θεμέλιο 2008, σελ. 96.

²⁰ Π. Καπότας, Άρθρο 38, Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Επιμ. Β. Ν. Τζέμος, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 441.

²¹ Άρθρο 52 ΧΘΔΕΕ.

κριτήρια αναπροσαρμογής των χρεώσεων και τη μεθοδολογία αναπροσαρμογής χρεώσεων προμήθειας²².

Στην περίπτωση των «μικρών πελατών», η προσφορά προμήθειας πρέπει να προβλέπει σαφή, εύλογα και διαφανή κριτήρια βάσει των οποίων λαμβάνει χώρα η αναπροσαρμογή των Χρεώσεων Προμήθειας²³.

Σε κάθε περίπτωση και σε όλες τις κατηγορίες των πελατών, ο οποιοσδήποτε μηχανισμός αναπροσαρμογής των τιμολογίων πρέπει να είναι: α) διαφανής, με σαφώς ορισμένο τρόπο ενεργοποίησης και υπολογισμού, και γνωστός στον Πελάτη εκ των προτέρων, β) να κατατείνει στην αποφυγή υπερβολικής μεταβλητότητας ως προς το ύψος της κατανάλωσης, γ) να προσφέρει, κατά το δυνατόν, επαρκείς επιλογές ως προς τη δυνατότητα διαχείρισης του κινδύνου διαχρονικής διακύμανσης των τιμών, και δ) να αποτελεί μέρος της Σύμβασης Προμήθειας²⁴.

Ο μηχανισμός της ρήτρας αναπροσαρμογής αποτελεί ένα εύλογο μέσο και έχει ως στόχο να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα των εμπορικών προγραμμάτων των προμηθευτών, στην περίπτωση που η τιμή ηλεκτρικής ενέργειας στη χονδρεμπορική αγορά υπερβεί συγκεκριμένα όρια ή μειωθεί κάτω από συγκεκριμένα όρια.

Έτσι, λοιπόν, ο συγκεκριμένος μηχανισμός συνδέεται με τη συνήθη πορεία της αγοράς, η οποία παρουσιάζει συγκεκριμένες αρρυθμίες και έρχεται να θέσει υπό έλεγχο τους όρους της σύμβασης προμήθειας, που έχει συναφθεί. Σημειώνουμε δε ότι η ΡΑΕ²⁵ έχει χαρακτηρίσει την ρήτρα αναπροσαρμογής ως επιχειρηματική πρακτική, η οποία ακολουθείται από τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ²⁶.

Ωστόσο, κρίσιμο ζήτημα αποτελεί ο τρόπος με τον οποίο ο πελάτης ενημερώνεται σχετικά με τον συγκεκριμένο μηχανισμό και τη λειτουργία του, καθότι η σαφής και πλήρης ενημέρωση του καταναλωτή ενέργειας αποτελεί ζητούμενο της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής και θα πρέπει να διασφαλίζεται από τους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας. Η συγκεκριμένη ενημέρωση αναφέρεται στο στάδιο της προσυμβατικής ενημέρωσης, της στιγμής της υπογραφής, αλλά και κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας. Αξιοσημείωτη είναι και η δυσκολία της ενημέρωσης δεδομένου ότι ο επίμαχος μηχανισμός απαιτεί την ανάλυση τεχνικών χαρακτηριστικών. Ειδικότερα, οι ίδιοι οι παράγοντες της αγοράς και οι διαρκώς ασχολούμενοι με τον συγκεκριμένο τομέα δυσκολεύονται να αντιληφθούν και να προσδιορίσουν με σχετική ασφάλεια και βεβαιότητα τον τρόπο αναπροσαρμογής αιτιολογημένα.

Η δυσκολία συμβιβασμού της ανάγκης ενημέρωσης του μέσου καταναλωτή ενέργειας²⁷, δηλαδή του ευλόγως ενημερωμένου (και όχι του αδαή και ευκολόπιστου) και της σαφούς παρουσίας του μηχανισμού της ρήτρας αναπροσαρμογής δεν αποτελεί εύκολο εγχείρημα και δεν θα πρέπει να επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των προμηθευτών.

²² Άρθρο 11 παρ. 2 στοιχ. ζ, Άρθρο 18 στοιχ. γ και στ συνδυαστικά.

²³ Άρθρο 28 παρ. 2 (γ) ΚΠΗΕ.

²⁴ Παράρτημα II, Άρθρο 1(στ) σε συνδυασμό με το άρθρο 2 παρ. 5(β) του ίδιου παραρτήματος ΚΠΗΕ.

²⁵ Θ. Κ. Πανάγος, Το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς ενέργειας, Η οργάνωση και η λειτουργία της απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας, Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2012, σελ. 47-52.

²⁶ Ανακοίνωση ΡΑΕ: Η Ρήτρα Αναπροσαρμογής στις Συμβάσεις Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, δημοσιεύθηκε στις 28.04.2022, διαθεσιμότητα στον διαδικτυακό τόπο <https://www.rae.gr/anakoinoiseis/30564/>.

²⁷ Για την έννοια του μέσου καταναλωτή Ε. Περάκης/Χ. Λιβαδά, Άρθρο 1 σε (Επιμ.) Ελ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή Ελληνικό – Ενωσιακό, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2015, σελ. 64.

Στο σημείο αυτό, η σκυτάλη παραδίδεται στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (εφεξής ΡΑΕ), η οποία, ως αρμόδια για να ελέγχει και να συμβάλει στον τρόπο και τη μεθοδολογία παραμέτρων και τιμών της ενεργειακής αγοράς, επεδίωξε με την απόφαση 409/2020²⁸ να θέσει κριτήρια όσον αφορά τον τρόπο προσδιορισμού της ρήτηρας αναπροσαρμογής.

Σημειώνουμε ότι η ρήτρα αναπροσαρμογής εφαρμόζεται στα κυμαινόμενα τιμολόγια και όχι στα σταθερά, γεγονός που παρέχει συγκεκριμένη επιλογή στον καταναλωτή να επιλέξει ένα ενδεχομένως ακριβότερο εμπορικό πρόγραμμα με σταθερή χρέωση προμήθειας και το οποίο δεν περιλαμβάνει ενεργοποίηση της ρήτηρας αναπροσαρμογής εν αντιθέσει με ένα οικονομικότερο εμπορικό πρόγραμμα, το οποίο όμως συνδέεται με τη ρήτρα αναπροσαρμογής και με ενδεχόμενες υπέρμετρες αυξητικές προσαρμογές.

Η ανάγκη ενημέρωσης του πελάτη απαιτεί η διακύμανση της ρήτηρας αναπροσαρμογής να συνδέεται με ευκρινή όρια, έτσι ώστε ο καταναλωτής να έχει τη δυνατότητα να συγκρίνει εύκολα τα προσφερόμενα τιμολόγια και να επιλέξει είτε σταθερή χρέωση είτε κυμαινόμενη²⁹. Έτσι, εάν ο πελάτης επιλέξει κυμαινόμενη χρέωση 100 ευρώ/mwh και το εύρος διακύμανσης ορίζεται $\pm 30\%$, τότε το ανώτατο όριο διακύμανσης είναι η τιμή 130 ευρώ/mwh και το κατώτατο όριο η τιμή 70 ευρώ/mwh. Διακρίνουμε τρεις περιπτώσεις. Εάν η χρέωση προμήθειας κυμαίνεται εντός της λεγόμενης περιοχής ασφαλείας, ήτοι μεταξύ 70-130 ευρώ/mwh, τότε ο πελάτης θα χρεωθεί με την τιμή 100 ευρώ/mwh. Εάν η τιμή διαμορφωθεί έτσι ώστε να είναι μικρότερη των 70 ευρώ/mwh, ο προμηθευτής επιστρέφει συγκεκριμένο χρηματικό ποσό στον πελάτη, ενώ στην περίπτωση που η τιμή είναι μεγαλύτερη από 130 ευρώ, ο πελάτης αντιμετωπίζει υψηλότερη χρέωση προμήθειας.

Στην ίδια πρόταση, η ΡΑΕ σημείωσε ότι οι προμηθευτές μπορούν να επιλέξουν τη δική τους ρήτρα αναπροσαρμογής, η οποία θα σχετίζεται με προσβάσιμους και επαληθεύσιμους δείκτες. Ο κίνδυνος στις περιπτώσεις αυτές είναι η ρήτρα αναπροσαρμογής να διαμορφώνεται με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να ενεργοποιείται στο ανώτατο όριο. Η θέση και ο ορισμός του εύρους διακύμανσης επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των προμηθευτών³⁰. Για το λόγο αυτό, τόσο κατά το προσυμβατικό στάδιο όσο και κατά την εξέλιξη της συμβατικής σχέσης, οι προμηθευτές φέρουν επαυξημένη ευθύνη για τη διασφάλιση της αναγκαίας διαφάνειας και επαληθευσιμότητας των ανταγωνιστικών χρεώσεων, καθώς και για την κατανόηση από πλευράς του καταναλωτή του βαθμού της έκθεσής του στη διακύμανση των τιμών στη πολυσύνθετη αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας.

IV. Η προστασία του οικιακού πελάτη ενέργειας

Στο πεδίο του Δικαίου της ΕΕ, η προστασία του οικιακού πελάτη περιλαμβάνεται σε Οδηγίες που σχετίζονται άμεσα με την αγορά ενέργειας και σε Οδηγίες, οι οποίες εντάσσονται στην πολιτική προστασίας των καταναλωτών. Η προστασία των οικιακών πελατών εντοπίζεται σε Οδηγίες που αποτελούν δευτερογενές

²⁸ Απόφαση ΡΑΕ αριθμ. 409/2020 «Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη διαφάνεια και την επαληθευσιμότητα των χρεώσεων στο ανταγωνιστικό σκέλος των τιμολογίων ΧΤ», Διαθέσιμο σε <https://rae.gr/wp-content/uploads/2021/01/%CE%91%CE%A0%CE%9F%CE%A6%CE%91%CE%A3%CE%97-409-.pdf>.

²⁹ Πρόταση ΡΑΕ για την ενίσχυση της διαφάνειας όσον αφορά τις ρήτρες αναπροσαρμογής διαθεσιμότητα στον διαδικτυακό τόπο <https://www.rae.gr/diavoulefseis/12637/>.

³⁰ Πρόταση ΡΑΕ για την ενίσχυση της διαφάνειας όσον αφορά στις ρήτρες αναπροσαρμογής των Τιμολογίων Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας διαθεσιμότητα στον διαδικτυακό τόπο <https://www.rae.gr/diavoulefseis/12637/>, σελ. 4.

ή παράγωγο δίκαιο της ΕΕ εν συνδυασμό με το άρθρο 38 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ που ορίζει ότι στα κράτη θα πρέπει να διασφαλίζεται υψηλό επίπεδο προστασίας των καταναλωτών³¹. Όπως προαναφέραμε η συγκεκριμένη ρύθμιση του Χάρτη λειτουργεί ως ερμηνευτικό εργαλείο προκειμένου να καταστήσει αποτελεσματικότερη την προστασία των πελατών.

Όσον αφορά τη ρήτρα αναπροσαρμογής, η βασική προστασία των οικιακών πελατών προκύπτει από τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 2019/944 για τη θέσπιση κοινών κανόνων ως προς τη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Η αρχή της διαφάνειας, που διέπει τη σχέση οικιακού πελάτη και προμηθευτή ενέργειας, κατά τη σύναψη σύμβασης προμήθειας, απαιτεί οι όροι της σύμβασης να είναι δίκαιοι, εκ των προτέρων γνωστοί, σαφείς και κατανοητοί. Οι ανωτέρω πληροφορίες θα πρέπει να παρέχονται πριν από τη σύναψη της σύμβασης³².

Έτσι, βασικό εργαλείο προστασίας του οικιακού πελάτη, όσον αφορά το μηχανισμό της ρήτρας αναπροσαρμογής, αναδεικνύεται η πληροφόρηση πριν από την κατάρτιση της σύμβασης.

Σημειώνουμε, επίσης, ότι η δυνατότητα μονομερούς τροποποίησης του προμηθευτή χρεώσεων προμήθειας με την αποστολή του λογαριασμού που ακολουθεί την τροποποίηση, αν και ορίζεται στον ισχύοντα ΚΠΗΕ και προβλεπόταν ρητά στην Οδηγία 2009/72 (που έχει καταργηθεί από την Οδηγία 2019/944 από 01.01.2021) δεν δύναται να θεωρηθεί νόμιμη.

Δεδομένου του γεγονότος ότι ο μηχανισμός αναπροσαρμογής ανατρέπει την αρχική σύμβαση με την έννοια ότι το ποσό της ρήτρας αναπροσαρμογής πλησιάζει αλλά και ξεπερνά το ποσό που αντιστοιχεί στην κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας, σύμφωνα με την αρχικώς συμφωνηθείσα τιμή του κυμαινόμενου τιμολογίου, θα πρέπει η αναπροσαρμογή να θεωρηθεί μονομερής τροποποίηση και να ακολουθήσει τις επιταγές ενημέρωσης και προειδοποίησης που ορίζει το άρθρο 30 του ΚΠΗΕ με τρόπο, όμως, συμβατό με την Οδηγία 2019/944.

Έτσι, θα πρέπει να αποκλειστεί η δυνατότητα ενημέρωσης του προμηθευτή με μήνυμα στον πρώτο λογαριασμό που ακολουθεί την τροποποίηση, διότι η Οδηγία 2019/944 ορίζει ρητά ότι η μονομερής τροποποίηση των τιμολογίων αποτελεί δικαίωμα των προμηθευτών, αλλά η ενημέρωση των τελικών πελατών θα πρέπει να πραγματοποιείται πριν από την επερχόμενη τροποποίηση. Ωστόσο, στην παρούσα φάση, αν και η ανωτέρω ρύθμιση είναι αμέσου ισχύος, προέρχεται από Οδηγία που δεν έχει ενσωματωθεί στην έννομη τάξη και ο οικιακός πελάτης δεν δύναται να την επικαλεστεί ενώπιον του αρμοδίου εθνικού δικαστηρίου. Η ανωτέρω αδυναμία δύναται να θεραπευτεί με τη σύμφωνη ερμηνεία της εθνικής ρύθμισης με το επίμαχο δίκαιο της ΕΕ (με την ερμηνευτική συνδρομή του άρθρου 38 του Χάρτη) ή με την άσκηση αγωγής αποζημίωσης από τους ιδιώτες εναντίον του κράτους για παράβαση του Δικαίου της ΕΕ, λόγω μη εμπρόθεσμης ενσωμάτωσης της διάταξης 10 παρ. 4 της Οδηγίας 2019/944 στην εθνική έννομη τάξη.

---

³¹ Β. Καραγιάννης, Άρθρο 38, Προστασία καταναλωτή, Επιμ. Ευγ. Ρ. Σαχπεκίδου-Χ. Ν. Ταγαράς, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη 2020, σελ. 412-417.

³² Άρθρο 10 παρ. 2 στοιχ. θ της Οδηγίας 2019/944.

Στο πλαίσιο των γενικών Οδηγιών, που αναφέρονται γενικά στην προστασία των καταναλωτών, πρέπει να αναφέρουμε την Οδηγία 93/13³³ σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες μεταξύ εμπόρων και καταναλωτών και την Οδηγία 2005/29³⁴ για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές.

Η πολιτική προστασίας των καταναλωτών έχει σκοπό την αντιμετώπιση της ασθενέστερης θέσης του καταναλωτή στη σύμβαση με τον έμπορο-προμηθευτή, ενώ ως καταναλωτής θεωρείται το φυσικό πρόσωπο που λειτουργεί εκτός της επαγγελματικής και επιχειρηματικής του οικονομικής σφαίρας. Οι ανωτέρω Οδηγίες έχουν ενσωματωθεί στην εθνική έννομη τάξη με τον νόμο περί προστασίας των καταναλωτών, ήτοι τον νόμο 2251/1994³⁵.

Αν και όπως προαναφέραμε καταναλωτής θεωρείται το φυσικό πρόσωπο και όχι το νομικό πρόσωπο, στην περίπτωση των καταχρηστικών Γενικών Όρων Συναλλαγών (ΓΟΣ)³⁶ καταναλωτές θεωρούνται και οι επιχειρήσεις που αποτελούν πολύ μικρές οντότητες και πληρούν τα κριτήρια του άρθρου 2 παρ. 2 του Ν. 4308/2014³⁷. Στην περίπτωση των συγκεκριμένων επιχειρήσεων για να ενεργοποιηθεί η ενισχυμένη προστασία, που προσφέρει το ανωτέρω νομικό πλαίσιο ως προς τις καταχρηστικές ρήτρες, πρέπει σωρευτικά οι όροι να μην έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης και ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή να συμβάλλεται ως τελικός αποδέκτης των παρεχόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών.

Η Οδηγία 93/13 για τις καταχρηστικές ρήτρες εφαρμόζεται σε όρους συμβάσεων που δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, ενώ ρητά ορίζεται ότι η ρήτρα θεωρείται ότι δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης, όταν έχει συνταχθεί εκ των προτέρων και όταν ο καταναλωτής, εκ των πραγμάτων, δε μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενό της, ιδίως στα πλαίσια μιας σύμβασης προσχωρήσεως³⁸.

Η ανωτέρω Οδηγία δύναται να εφαρμοστεί στις συμβάσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, διότι αυτές έχουν όρους προδιατυπώμενους και ο οικιακός πελάτης δεν διαθέτει περιθώριο ατομικής διαπραγμάτευσης των ΓΟΣ.

Η Οδηγία 93/13 ορίζει ότι όρος που δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης θεωρείται άκυρος, όταν παρά την καλή πίστη προκαλεί ανισοροπία μεταξύ των συμφερόντων του καταναλωτή και του εμπόρου. Ωστόσο, όροι που

---

³³ Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 5ης Απριλίου 1993 σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ΕΕ L 95 της 21.4.1993, σ. 29 έως 34.

³⁴ Οδηγία 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά και για την τροποποίηση της οδηγίας 84/450/ΕΟΚ του Συμβουλίου, των οδηγιών 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2006/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου («Οδηγία για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές») ΕΕ L 149 της 11.6.2005, σ. 22 έως 39.

³⁵ Ν. 2251/1994, Προστασία των καταναλωτών (ΦΕΚ 191/Α/16-11-1994).

³⁶ Άρθρο 2(9) Ν. 2251/1994.

³⁷ Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο «Πολύ μικρές οντότητες είναι οι οντότητες οι οποίες κατά την ημερομηνία του ισολογισμού τους δεν υπερβαίνουν τα όρια δύο τουλάχιστον από τα ακόλουθα τρία κριτήρια:

α) Σύνολο ενεργητικού (περιουσιακών στοιχείων): 350.000 ευρώ.

β) Καθαρό ύψος κύκλου εργασιών: 700.000 ευρώ.

γ) Μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου: 10 άτομα.»

³⁸ Άρθρο 3 της Οδηγίας 93/13 εν συνδυασμό με το άρθρο 2 Ν 2251/1994.

αφορούν την τιμή και την ποιότητα του προϊόντος θεωρούνται καταχρηστικοί εφόσον δεν έχουν παρουσιαστεί με σαφή και κατανοητό τρόπο στον καταναλωτή.

Ο μη ορθός τρόπος ενημέρωσης του καταναλωτή στο προσυμβατικό στάδιο αποτελεί λόγο διάγνωσης της καταχρηστικότητας και της ακυρότητας του όρου ή της ρήτρας αναπροσαρμογής. Ο καταναλωτής δικαιούται να μην καταβάλει το ποσό που αντιστοιχεί στη ρήτρα αναπροσαρμογής. Παράλληλα, τίθεται και το ζήτημα εάν ο καταναλωτής έχει υποχρέωση σε εύλογο χρονικό διάστημα να αναζητήσει άλλο προμηθευτή, εφόσον ο προμηθευτής δεν μπορεί να εφαρμόσει το συγκεκριμένο πρόγραμμα και αναγκάζεται να υποστεί ζημιές.

Η αναγνώριση της καταχρηστικότητας ενός όρου συνεπάγεται την ακυρότητα αυτού. Το ζήτημα είναι εάν η υπόλοιπη σύμβαση παραμένει ενεργή. Με άλλα λόγια, εάν ο προμηθευτής ζημιώνει λόγω της εφαρμογής του συγκεκριμένου προγράμματος θα πρέπει να προβεί σε συγκεκριμένες ενέργειες, διότι ο ίδιος κώδικας προμήθειας ορίζει ότι οι προμηθευτές θα πρέπει να έχουν εύλογο κέρδος³⁹.

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι η Οδηγία 93/13 ορίζει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες⁴⁰. Η δέσμευση του προμηθευτή ενέργειας εξαρτάται από την βιωσιμότητα του εμπορικού προγράμματος δεδομένης και της έλλειψης υπαιτιότητας των προμηθευτών, όσον αφορά την αύξηση των τιμών φυσικού αερίου. Η ορθή λύση στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεδομένου του δικαιώματος του προμηθευτή περί μονομερούς τροποποίησης της συμβάσεως, είναι η αποστολή ατομικής επιστολής στον οικιακό πελάτη 60 ημέρες πριν την έναρξη τροποποίησης του νέου τρόπου τιμολόγησης. Σύμφωνα με τον Κώδικα Προμήθειας, εντός του συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος, ο οικιακός πελάτης έχει τη δυνατότητα να ερευνήσει ευνοϊκότερα προγράμματα άλλων προμηθευτών και να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα αλλαγής προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας.

Σημειωτέον ότι η Οδηγία 93/13 περιλαμβάνει το Παράρτημα I, το οποίο αναφέρει ρήτρες που θεωρούνται αυτομάτως καταχρηστικές. Ρήτρες που αφορούν το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης του εμπόρου και συμπεριλαμβάνονται στο εν λόγω Παράρτημα είναι οι ακόλουθες: α) Μια ρήτρα θεωρείται καταχρηστική όταν επιτρέπει στον επαγγελματία να τροποποιεί μονομερώς τους όρους της σύμβασης **χωρίς σοβαρό λόγο** ο οποίος να προβλέπεται στη σύμβαση, β) μια ρήτρα θεωρείται καταχρηστική όταν επιτρέπει στους επαγγελματίες να τροποποιούν μονομερώς και **χωρίς σοβαρό λόγο** τα χαρακτηριστικά του προς παράδοση προϊόντος ή της προς παροχή υπηρεσίας, γ) μια ρήτρα θεωρείται καταχρηστική όταν προβλέπει ότι η τιμή των αγαθών καθορίζεται κατά τη στιγμή της παράδοσης ή παρέχει στον πωλητή αγαθών ή στον παρέχοντα υπηρεσίες το δικαίωμα να αυξάνει τις τιμές του, χωρίς ο καταναλωτής να έχει, και στις δύο περιπτώσεις, αντίστοιχο δικαίωμα που να του επιτρέπει να λύσει τη σύμβαση στην περίπτωση που η τελική τιμή είναι πολύ υψηλή σε σχέση με την τιμή που συμφωνήθηκε κατά τη σύναψη της σύμβασης.

Εκ των ανωτέρω ρητρών που θεωρούνται αυτομάτως καταχρηστικές μπορούμε να συνάγουμε έμμεσα ότι εάν υπάρχει σοβαρός λόγος μονομερούς τροποποίησης όρου της σύμβασης, εάν υπάρχει σοβαρός λόγος μονομερούς τροποποίησης των χαρακτηριστικών των προς παράδοση προϊόντων ή της προς παροχή υπηρεσίας και αν

³⁹ Παράρτημα II, Άρθρο 1, παρ. 2(γ) ΚΠΗΕ.

⁴⁰ Άρθρο 6(1) Οδηγίας 93/13 εν συνδυασμό με το άρθρο 2 Ν. 2251/1994.

παρά το γεγονός ότι ο έμπορος – προμηθευτής αυξάνει την τιμή του προϊόντος ή της υπηρεσίας παρέχει δικαίωμα λύσης της σύμβασης, στην περίπτωση που η τελική τιμή είναι πολύ υψηλή σε σχέση με την τιμή που συμφωνήθηκε, δεν δύναται να διαγνωσθεί αυτομάτως η καταχρηστικότητα της ρήτρας.

Η ανωτέρω διάγνωση θα πρέπει να προέλθει βάσει των υπολοίπων άρθρων της Οδηγίας και ειδικότερα όταν παρά την καλή πίστη προκαλείται λόγω της ρήτρας σημαντική ανισορροπία στις σχέσεις εμπόρου-καταναλωτή σε βάρος του καταναλωτή.

Ο ανωτέρω έλεγχος, που ορίζεται όπως προαναφέραμε στο άρθρο 3 παρ. 1, αποτελεί το γενικό τεστ σύμφωνα με το οποίο πρέπει να ελέγχεται ο τυχόν καταχρηστικός χαρακτήρας των συμβατικών ρητρών που χρησιμοποιούν οι επαγγελματίες. Το τεστ αυτό πρέπει να αντικατοπτρίζεται στους κανόνες των κρατών μελών και πρέπει να εφαρμόζεται από τις αρχές τους, κατά περίπτωση, όταν αξιολογούν μεμονωμένες ρήτρες⁴¹.

Επιπλέον, η Οδηγία περιλαμβάνει απαιτήσεις διαφάνειας για τους επαγγελματίες που χρησιμοποιούν συμβατικές ρήτρες, οι οποίες δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Οι απαιτήσεις αυτές εκφράζονται στους κανόνες που ορίζουν ότι οι συμβατικές ρήτρες πρέπει να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο (άρθρο 4 παράγραφος 2 και άρθρο 5 της οδηγίας για τις καταχρηστικές ρήτρες) καθώς και στην απαίτηση ότι πρέπει να δίνεται στους καταναλωτές πραγματική δυνατότητα να λάβουν γνώση των συμβατικών ρητρών πριν συνάψουν τη σύμβαση⁴².

Για την εγκυρότητα των σχετικών ρητρών απαιτείται, πέραν της αναφοράς του σπουδαίου λόγου, ο οποίος δικαιολογεί την αοριστία, η αναφορά στη σύμβαση εύλογων και ειδικών κριτηρίων, δια των οποίων ο καταναλωτής μπορεί να αντιληφθεί το οικονομικό αποτέλεσμα του όρου και την πιθανή μελλοντική του επιβάρυνση⁴³.

Η Οδηγία 2005/29 περί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών αποτελεί Οδηγία πλήρους εναρμόνισης και δημιουργεί ένα σύστημα προστασίας του καταναλωτή έναντι των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών⁴⁴. Ως εμπορική πρακτική νοείται κάθε πράξη, παράλειψη, τρόπος συμπεριφοράς ή εκπροσώπησης, εμπορική επικοινωνία συμπεριλαμβανομένης της διαφήμισης και του μάρκετινγκ ενός εμπορεύμενου άμεσα συνδεδεμένη με την προώθηση, την πώληση ή προμήθεια ενός προϊόντος σε καταναλωτές⁴⁵.

Σύμφωνα με την ανωτέρω Οδηγία, η προστασία των καταναλωτών έναντι των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών κλιμακώνεται ως εξής:

α) στο παράρτημα της Οδηγίας τίθενται 31 πρακτικές, οι οποίες αυτομάτως θεωρούνται αθέμιτες,

---

⁴¹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση «Κατευθυντήριες γραμμές για την ερμηνεία και την εφαρμογή της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (2019/C 323/04), σελ. 20.

⁴² Σημείο 1(θ) Παραρτήματος και εικοστή αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 93/13.

⁴³ Γ. Ι. Δέλλιος, Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από την έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης, 2008, σελ. 229, βλ. και ΑΠ 652/2010.

⁴⁴ Ο.π. Κ. Δελούκα – Ιγλέσση, Άρθρα 9, 9α-9θ, Αθέμιτες Εμπορικές Πρακτικές σε (Επιμ.) Ε. Αλεξανδρίδου Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Ελληνικό- Ενωσιακό, Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 2251/1994 και άλλων σχετικών νομοθετημάτων, σελ. 554-650, ειδικά 598-599, 626-627.

⁴⁵ Άρθρο 2(δ) της Οδηγίας 2005/29.

β) η Οδηγία θέτει δύο «μικρές γενικές ρήτρες» που αναφέρονται στις παραπλανητικές πράξεις και παραλείψεις και για τη στοιχειοθέτησή τους δεν απαιτείται να αποδειχθεί εάν η πρακτική είναι αντίθετη με την επαγγελματική ευσυνειδησία, διότι αυτή θεωρείται δεδομένη.

Ως παραπλανητική πράξη θεωρείται η πρακτική που είτε περιλαμβάνει εσφαλμένες πληροφορίες είτε παραπλάνα ουσιωδώς ή ενδέχεται να παραπλανήσει ουσιωδώς τον μέσο καταναλωτή και να τον οδηγήσει να λάβει απόφαση που τελικά δεν θα ελάμβανε. Η παραπλάνηση του μέσου καταναλωτή θα πρέπει να αφορά σε συγκεκριμένα στοιχεία (π.χ. την ύπαρξη ή τη φύση του προϊόντος, τα κύρια χαρακτηριστικά του προϊόντος, την τιμή, την έκταση των δεσμεύσεων του προμηθευτή).

Ως παραπλανητική παράλειψη θεωρείται αυτή που παραλείπει ή αποκρύπτει ουσιώδεις πληροφορίες τις οποίες χρειάζεται ένας μέσος καταναλωτής για να αποφασίσει τεκμηριωμένα και εξαιτίας της παράλειψης αυτής ο καταναλωτής οδηγείται ή ενδέχεται να οδηγηθεί σε απόφαση συναλλαγής που τελικά δεν θα ελάμβανε.

γ) Η Οδηγία 2005/89 θέτει μια μεγάλη ρήτρα σύμφωνα με την οποία μια εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη όταν δεν συνάδει με την επαγγελματική ευσυνειδησία και στρεβλώνει ουσιωδώς ή ενδέχεται να στρεβλώνει ουσιωδώς την οικονομική συμπεριφορά του μέσου καταναλωτή.

Έτσι, λοιπόν, εάν μια εμπορική πρακτική δεν αναφέρεται στον κατάλογο των 31 πρακτικών και περαιτέρω δεν αποτελεί παραπλανητική πράξη ή παράλειψή ή επιθετική εμπορική πρακτική, ο χαρακτήρας της ως αθέμιτης θα κριθεί στο πλαίσιο των προϋποθέσεων της μεγάλης γενικής ρήτρας.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο μηχανισμός της ρήτρας αναπροσαρμογής μπορεί να χαρακτηριστεί ως παραπλανητική παράλειψη ουσιωδών πληροφοριών σχετικά με τον καθορισμό του τιμήματος, τις οποίες χρειάζεται ο μέσος καταναλωτής για να λάβει τεκμηριωμένη απόφαση συναλλαγής, με αποτέλεσμα να λάβει απόφαση συναλλαγής την οποία πιθανόν, χωρίς αυτές, δεν θα ελάμβανε⁴⁶.

Στην περίπτωση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών, κάθε καταναλωτής έχει δικαίωμα επίκλησης των διατάξεων για την ακυρώσιμη δικαιοπραξία και την καταβολή αποζημίωσης⁴⁷.

V. Συμπεράσματα

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, η προστασία του οικιακού πελάτη συνδυάζεται με ρυθμίσεις Δικαίου της ΕΕ, εμπορικού δικαίου και αστικού δικαίου. Τα συμπεράσματα που μπορούμε να εξάγουμε είναι τα ακόλουθα:

Πρώτον, σημαντικό ρόλο στην προστασία του οικιακού πελάτη διαδραματίζει η ενημέρωσή και η κατανόηση του μηχανισμού αναπροσαρμογής (που περιλαμβάνεται στους ΓΟΣ των συμβάσεων προμήθειας), ιδιαίτερα κατά το προσυμβατικό στάδιο.

Δεύτερον, οι προβλέψεις της Οδηγίας 2019/944 αποτυπώνουν εξειδικευμένα την ανάγκη πληροφόρησης του οικιακού πελάτη κατά τη σύναψη συμβάσεων προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας που χαρακτηρίζονται ως συμβάσεις προσχωρήσεως.

⁴⁶ Διατάξεις των άρθρων 9γ επ. του ν. 2251/1994 (ΦΕΚ Α 191).

⁴⁷ Κ. Δ. Παντελίδου, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2019, σελ. 91 επ.

Τρίτον, ο μηχανισμός αναπροσαρμογής θα πρέπει να θεωρηθεί μονομερής τροποποίηση. Έχοντας δεχθεί ότι ο μηχανισμός αναπροσαρμογής αντιστοιχεί στο υπαρκτό δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης του προμηθευτή θεωρούμε ότι η ενημέρωση προς τον πελάτη, λόγω των συνεπειών της, θα πρέπει να γίνει με επιστολή, η οποία θα σταλεί στον πελάτη 60 ημέρες πριν την ισχύ του νέου τρόπου τιμολόγησης.

Τέταρτον, ο οικιακός πελάτης δύναται να προβάλει ισχυρισμούς σχετικά με την καταχρηστικότητα ρητρών, οι οποίες δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο διαπραγματεύσεως. Η μονομερής τροποποίηση από την πλευρά του προμηθευτή θεωρείται αυτομάτως καταχρηστική εάν δεν εδράζεται σε σπουδαίο λόγο και δεν θέτει εύλογα και ειδικά κριτήρια για την εκτίμησή της.

Πέμπτον, ο οικιακός πελάτης δύναται να προσφύγει στο νομικό πλαίσιο των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών προκειμένου να αιτηθεί αποζημίωσης, εάν προκύψει ότι ο προμηθευτής ακολούθησε αθέμιτη εμπορική πρακτική. Ο μηχανισμός – ρήτρα αναπροσαρμογής λόγω ενδεχόμενων προβλημάτων σαφούς ενημέρωσης και πληροφόρησης, ιδίως αναφορικά με τα τεχνικά χαρακτηριστικά του εν λόγω μηχανισμού, είναι πιθανό να εντάσσεται στην έννοια της παραπλανητικής παράλειψης.

Εν τέλει, σημειώνουμε ότι στο πλαίσιο της προστασίας του οικιακού πελάτη θα πρέπει να συνεκτιμηθεί και η έλλειψη υπαιτιότητας των προμηθευτών ενέργειας στην εξελισσόμενη ενεργειακή κρίση. Έτσι, ο οικιακός πελάτης εντός του χρονικού διαστήματος των 60 ημερών θα πρέπει να προσπαθήσει να ανεύρει προσφορές οικονομικότερες.

Ο ΚΠΗΕ θεωρεί επαρκές το διάστημα των 60 ημερών εντός του οποίου ο οικιακός πελάτης δύναται να καταγγείλει τη σύμβαση προμήθειας αζημίως και να απαλλάξει τον προμηθευτή από μια ζημιογόνα σύμβαση προμήθειας, που επιδεινώνει τη θέση του ως αντισυμβαλλόμενο.

Έτσι, η εμμονή στην εκτέλεση μιας σύμβασης και η έλλειψη διάθεσης άσκησης του δικαιώματος αλλαγής προμηθευτή από την πλευρά του οικιακού πελάτη ζημιώνει τον προμηθευτή και δύναται να ελεγχθεί βάσει του άρθρου 288 ΑΚ, ήτοι βάσει της καλόπιστης εκπλήρωσης των συμβάσεων. Η ανωτέρω κατάσταση δύναται να εμφανιστεί όταν ο πελάτης δεν ανευρίσκει εμπορικό πρόγραμμα οικονομικότερο σε σχέση με το επίμαχο, ειδικά όταν το τελευταίο έχει αποτελέσει αντικείμενο σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας πριν την έναρξη της ενεργειακής κρίσης.

Η ελληνική κυβέρνηση έχει λάβει μέτρα με τη μορφή επιδοτήσεων προκειμένου να αντιμετωπίσει την δύσκολη κατάσταση στην οποία έχουν περιέλθει οι οικιακοί πελάτες. Κατά την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης εκδόθηκε ο νόμος 4951/2022, σύμφωνα με τον οποίο η ρήτρα αναπροσαρμογής αναστέλλεται και δεν εφαρμόζεται για το χρονικό διάστημα από την 1^η Αυγούστου 2022 μέχρι 31 Ιουλίου 2023 στα κυμαινόμενα τιμολόγια. Η νέα ρύθμιση προβλέπει ότι οι προμηθευτές ανακοινώνουν, ανά τακτά και σύντομα χρονικά διαστήματα, σε ευδιάκριτο σημείο στην ιστοσελίδα τους τις πάγιες χρεώσεις και τις χρεώσεις προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας⁴⁸.

---

⁴⁸ Άρθρο 138 παρ. 1-2 του Ν. 4951/2022 «Εκσυγχρονισμός της αδειοδοτικής διαδικασίας ΑΠΕ – Β φάση, Αδειοδότηση παραγωγής και αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας, πλαίσιο ανάπτυξης πιλοτικών θαλάσσιων πλωτών φωτοβολταϊκών σταθμών και ειδικότερες διατάξεις για την ενέργεια και την προστασία του περιβάλλοντος» (ΦΕΚ Α 129/2022), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει από το άρθρο 107 του Ν. 4964/2022 «Διατάξεις για την απλοποίηση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης, θέσπιση πλαισίου

Επιπροσθέτως, όλοι οι πελάτες δύνανται να αλλάξουν τιμολόγιο προμήθειας χωρίς να επιβαρύνονται με την ρήτρα πρόωρης αποχώρησης, ενώ οι προμηθευτές δεν είναι υποχρεωμένοι να τηρούν την προθεσμία που ορίζεται στο άρθρο 30 παρ. 2 του Κώδικα Προμήθειας και προβλέπει ότι ο πελάτης ειδοποιείται 60 ημέρες πριν την ισχύ της μονομερούς τροποποίησης των χρεώσεων προμήθειας από την πλευρά του προμηθευτή⁴⁹.

Αν και δεν προκύπτουν στην παρούσα φάση αποτελέσματα ασφαλή σχετικά με τη εφαρμογή της νέας ρύθμισης, οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις αποτελούν μια παρεμβατική καινοτομία με προσανατολισμό την προστασία του καταναλωτή, αλλά και την προστασία της αγοράς ενέργειας.

Πέραν των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι στην παρούσα ενεργειακή κρίση ορθά δίνεται προτεραιότητα στην προστασία των οικιακών πελάτων, αλλά εάν δεν εξετάσουμε τη λειτουργία του μηχανισμού αναπροσαρμογής με νηφαλιότητα συνεκτιμώντας τη δομή της αγοράς και τον πολυπόθητο στόχο της ανταγωνιστικής αγοράς ενέργειας, θα αντιμετωπίσουμε παρόμοια προβλήματα σε ανάλογες καταστάσεις.

για την ανάπτυξη των υπεράκτιων αιολικών πάρκων, την αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης, την προστασία του περιβάλλοντος και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ Α 150/2022)

⁴⁹ Άρθρο 138 παρ. 4 του Ν. 4951/2022.